

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ПОРЯДОК ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 336.748.1:339.747

Ечкінко Е. С., студент 2 курсу
факультету економіки і права
ХНЕУ ім. С. Кузнеця

На сучасному етапі розвитку підприємництва нематеріальні активи відіграють важливу роль. Не одна компанія не може обійтись без таких елементів, як торгова марка, авторське право, винаходи, патенти, ліцензії та інше. Створення та придбання цих активів несе значні господарські вигоди, тому постає питання в їх об'єктивній і раціональній оцінці. Але недовершеність класифікацій, недосконалість нормативно-правової бази, та неоднорідність методів оцінювання обумовлюють необхідність в покращенні їх обліку.

За останні роки вітчизняні науковці зробили великий внесок в теорію і практику обліку Атамас П. Й., Жилкін Л. В., Покропивний С. Ф., Джога Р.Т. та ін. [1 – 4]. Хоча було проведено багато досліджень, щодо цих питань та зроблені значні досягнення в оцінці ефективності використання нематеріальних активів, але деякі аспекти щодо теоретичних и практичних проблем обліку об'єктів інтелектуальної власності потребують подальшого розвитку.

Метою статті є визначення особливостей застосування підходів щодо оцінки майнових прав та з'ясування їх окремих переваг і недоліків.

На сьогоднішній день в нормативних документах нараховується ряд визначень категорії «нематеріальні активи». Серед яких, такі:

1) П(С)БО 8. Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований [5];

2) Податковий кодекс України. Нематеріальні активи – об'єкти інтелектуальної, в тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані у порядку, встановленому відповідним законодавством, об'єктом права власності платника податку [6];

3) Інструкція з обліку необоротних активів бюджетних установ. Нематеріальні активи – активи, що не мають фізичної та/або матеріальної форми незалежно від вартості й використовуються установою в процесі виконання основних функцій більше одного року [7];

4) МСБО 38 «Нематеріальні активи». Нематеріальний актив – немонетарний актив, який не має фізичної субстанції та може бути ідентифікований [8].

Проаналізувавши законодавчу базу, можна зробити висновки, що не існує єдиної точки зору на сутність нематеріальних активів. Як наслідок, і єдиної форми класифікації.

Згідно з П(С)БО 8 для бухгалтерського обліку існує така класифікація нематеріальних активів така [5]:

1) права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище тощо);

2) права користування майном (право користування земельною ділянкою відповідно до земельного законодавства, право користування будівлею, право на оренду приміщень тощо);

3) права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;

4) права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;

5) авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;

6) інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо).

В світовій практиці існує багато класифікацій і поділів на групи. Але на сучасному етапі розвитку нематеріальних активів ці класифікації не є спроможними відобразити всі аспекти їх функціонування. Тому постає питання, щодо структуризації і більш чіткого трактування класифікацій.

Актуальною проблемою бухгалтерського обліку є достовірність відображення нематеріальних активів у фінансовій звітності підприємства. Гарантією цього є оцінка, тобто науково-експертне визначення вартості досліджуваного об'єкта. Особливостями цього процесу є цільовий характер та відсутність єдиного універсального методу. Якісна та науково-достовірна оцінка має особливе значення при таких обставинах, як здійснення фінансової звітності підприємства, визначення збитків від порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, включення об'єктів інтелектуальної власності до статутного капіталу, організація франчайзингу, купівлю(продаж) прав на об'єкти інтелектуальної власності та ін.

Оцінка вартості нематеріальних активів приводиться в певній послідовності і включає такі етапи [9]:

Обстеження нематеріальних активів.

Правова експертиза.

З'ясування типу вартості, що визначається, і вибір відповідного методу оцінки вартості.

Формування інформаційної бази для проведення оцінки.

Розрахунки вартості нематеріальних активів за вибраними підходами та методами.

Підготовка звіту про оцінку.

Згідно з міжнародними стандартами, а також НС(П)БУ 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» [10] використовується 3 підходи, щодо оцінки інтелектуальної власності. В кожному з цих підходів передбачені окремі методи, які дають різні значення вартості оцінюваного об'єкта. Тому в процесі оцінювання, як правило, проводять порівняльний аналіз розрахунків з метою усереднення та узгодження остаточного результату, що дозволяє об'єктивно встановити ціну об'єкта.

Витратний підхід застосовується для визначення суми витрат, необхідних на відтворення об'єкта оцінки. Він включає такі методи: вартості відтворення і вартості заміщення. Перший метод полягає у з'ясуванні ціни відтворення з наступним вирахуванням вартості зносу (знецінення), другий – у визначенні ціни заміщення з наступним вирахуванням вартості зносу (знецінення).

Порівняльний підхід використовується у тих випадках, коли є достатній обсяг інформації про ціни аналогічних об'єктів. Подібність об'єктів з'ясовується за рахунок їх сфери, де вони можуть застосуватись, виду, функціональних, споживчих, економічних та інших характеристик.

Доходний підхід базується на тому, що вартість оцінюваного об'єкта визначається залежно від того, який прибуток він може принести. Він ґрунтується на виявленні залежності сьогоденної ціни інтелектуального майна від суми всіх майбутніх прибутків. У межах цього підходу необхідно виокремити дохід, який буде прирахований до оцінюваного нематеріального активу, з метою встановлення вартості об'єкта за рахунок методів звичайного дохідного підходу (капіталізації та дисконтування). За першим методом визначають ставку капіталізації чистого прибутку; розмір чистого прибутку та вартість всього активу. За другим методом можна визначити ставку дисконтування, зробити оцінку майбутніх грошових потоків, провести розрахунки поточної вартості майбутніх прибутків та інше.

Порівнюючи ці підходи, можна сказати, що всі вони мають свої переваги і недоліки. Так, до переваг дохідного підходу можна віднести те, що він враховує майбутні прибутки та видатки підприємств і направлений на ринкову перспективу. Недоліком є складність отримання достовірної інформації та її суб'єктивний характер. Преференцією порівняльного підходу є цільове відображення ринкової реальності, щодо покупців та продавців. До недоліків можна віднести складність отримання актуальної інформації і, як наслідок, використання застарілих тенденцій, які є бар'єром для прогнозування майбутніх вигід. Головною перевагою витратного підходу є його об'єктивна оцінка витрат, так як він

ґрунтується на бухгалтерській звітності. Але минулі витрати не завжди відображають можливість майбутніх прибутків.

Нематеріальні активи дуже унікальні. Вони відрізняються за своєю будовою, функціональністю та іншими характеристиками. Тому застосування того чи іншого підходу при оцінці залежить від того, який саме нематеріальний об'єкт буде оцінюватись.

Автором статті було проведено аналіз підходів щодо оцінки нематеріальних активів, з'ясовані переваги і недоліки кожного з них, та їх особливості застосування. Напрямами подальших досліджень автора є визначення способів оптимізації процесу оцінювання, шляхом знаходження більш ширших критеріїв для об'єктивної оцінки нематеріальних активів.

Література

1. Атамас П. Й. Основи обліку в бюджетних організаціях : навч. пос. / П. Й.Атамас. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 284 с.
2. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни / Л. Г.Ловінська, Л. В.Жилкіна, О. М.Голенко та ін. – К. : КНЕУ, 2002. – 370 с.
3. Економіка підприємства: підручник / за ред. С. Ф.Покропивного. – К. : КНЕУ, – 1999. – 535 с.
4. Джога Р. Т. Бухгалтерський облік у бюджетних установах : підруч. / Джога Р. Т., Свірко С. В., Сінельник Л. М. : за заг. ред. проф. Р. Т. Джоги. – К. : КНЕУ, 2003. – 483 с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: наказ Міністерства фінансів України від 18.10.99 № 242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>.
6. Податковий Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
7. Інструкція з обліку необоротних активів бюджетних установ. Наказ Державного казначейства України від 17.07.2000 № 64 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua>.

8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>.

9. Афанасьєв М. В. Економіка підприємства : Підручник / Афанасьєв М. В., Плоха О. Б. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2013. – 664 с.

10. Про затвердження Національного стандарту N 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності" : Закон України від 03.10.2007 р. № 1185 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF>.

Науковий керівник,
к.е.н., доц.

Іпполітова І.Я.

Опубліковано в авторській редакції